

ІНВЕСТИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра теоретичної і прикладної економіки,
76025, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 82,
тел.: 03422752391,
факс: 0342231574

Анотація. У статті запропоновано механізм визначення пріоритетних об'єктів інвестування на основі багатоаспектної моделі аналізу інвестиційної привабливості різних галузей економіки регіону. В основу аналізу покладено промисловий потенціал Івано-Франківської області.

Ключові слова: регіональна економіка, інвестиційна діяльність, інвестиції, промисловий потенціал регіону, принцип пріоритетності, конкурентоспроможність, напрями інвестування.

Annotation. The mechanism of determination of priority objects of investing on the basis of multidimensional model of analysis of investment attractiveness of different industries of economy of region is offered in the article. Industrial potential of the Ivano-Francovsk area is fixed in basis of analysis.

Keywords: regional economy, investment activity, investing, industrial potential of region, principle of priority, competitiveness, directions of investing.

Вступ. Ефективність функціонування регіональної економіки залежить від позитивної динаміки розвитку потенціалу, що передбачає стимулювання ефективних виробництв, створення умов, мотивів і стимулів, які б сприяли розширенню інвестиційної діяльності. Інвестування є необхідністю та обов'язковою умовою оновлення економічних ресурсів. Одночасно воно виконує свою функцію, якщо є чітким, а також забезпечує гармонійний розвиток основних галузей економіки [2, с.7]. Розв'язання проблеми інвестицій має особливе значення в ринковій економіці. Інвестиції інтерпретуються не тільки як найважливіший спосіб збільшення прибутку, але також як домінуючий чинник економічного розвитку [1, с.7].

Значний внесок у вирішення проблем інвестиційної діяльності зробили українські та зарубіжні вчені, а саме: І.О.Бланк, А.С.Гальченський, В.М.Геєць, Н.С.Герасимчук, Б.В.Губський, Л.І.Донець, П.І.Перерва, О.Є.Кузьмін; В.Бернес, Г.Бірман, М.Бромвеп, Л.Дж.Гійман, В.Мертенс, В.Д.Шапіро, У.Шарн.

Постановка завдання. Інвестиційна діяльність базується на активізації фінансових засобів з метою досягнення економічного ефекту. Інакше кажучи, у результаті реалізації визначеного інвестиційного проекту очікуємо таких економічних ефектів, які можна приблизно прогнозувати. Інвестиції відіграють визначальну роль у зміні структури національної економіки, забезпечуючи динамічний розвиток інновацій на всіх її рівнях. Це означає зростання ролі регіонального чинника в загальнодержавному контексті, формування інвестиційного механізму управління процесами, які б забезпечили соціально-економічний розвиток регіону. Формування та використання інвестиційного потенціалу регіону є основою для підвищення конкурентоздатності й ефективності функціонування регіонального промислово-виробничого комплексу.

Аналіз інвестиційної діяльності промисловості Івано-Франківщини показує, що впродовж останніх трьох років спостерігався приріст обсягів інвестицій в основний капітал промисловості. Разом з тим, у 2008 р. приріст склав лише 8,5% проти 59,6% у 2007 р. і 46,8% – у 2006 р. [8, с.9]. Інвестиційно привабливими виявилися підприємства хімічної й нафтохімічної промисловості та з виробництва неметалевої мінеральної продукції, де щорічно спостерігалася тенденція до зростання обсягів капіталовкладень (табл. 1).

Таблиця 1

Індекси інвестицій в основний капітал за видами промислової діяльності у 2006–2008 рр.

(відсотків до попереднього року)

Основні види економічної діяльності	2006	2007	2008
Промисловість	146,8	159,6	108,5
Добувна промисловість	121,3	95,3	65,5
Добування паливно-енергетичних корисних копалин	117,9	93,2	64,4
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	644,7	154,6	84,4
Переробна промисловість	190,7	191,3	114,0
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	306,7	221,5	36,6
Легка промисловість	145,3	59,5	56,3
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	205,0	57,9	165,7
Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	58,7	88,9	391,4
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	213,7	57,2	131,9
Хімічна та нафтохімічна промисловість	112,5	462,4	129,8
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	302,4	171,7	139,3
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	86,1	32,5	3124,8
Машинобудування	266,0	486,2	42,0
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	80,4	113,3	127,2

У 2008 р. у розвиток промислових підприємств області спрямовано найвагомішу частку (40,6%, або 2412,8 млн грн) усіх інвестицій в основний капітал. Підприємствами переробної промисловості освоєно 77,6% цих коштів. Порівняно з 2007 р. інвестиції, спрямовані в переробну промисловість, збільшилися на 14%, у т.ч. у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів у 31,2 раза, у целюлозно-паперове виробництво, видавничу діяльність у 3,9 раза, обробку деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів, в 1,7 раза, у хімічну та нафтохімічну промисловість на 29,8%. Водночас суттєво скоротилися темпи освоєння інвестицій в основний капітал на підприємствах легкої промисловості на 43,7%.

Збільшення обсягів інвестування відбулося в розвиток підприємств із виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (на 27,2%), зниження – у добувну промисловість на 34,5% [9, с.156–157].

Основна мета розвитку промисловості за видами економічної діяльності полягає у створенні сучасного конкурентоспроможного комплексу. Для забезпечення цієї мети визначено систему цілей державного, галузевого й обласного рівнів. У сучасних умовах господарювання державою повинні бути вжиті заходи, спрямовані на визначення пріоритетів розвитку промисловості, зокрема, за допомогою здійснення інвестиційних й інноваційних проектів. Це визначає промислова політика на регіональному рівні. Пріоритетами промислової політики в регіоні є інноваційно-інвестиційний розвиток актуальних виробництв і збільшення обсягів та якості промислової продукції.

Серед основних принципів формування промислової політики регіону варто виокремити такі принципи: орієнтації на стійкий розвиток промисловості; націленості на державне регулювання розвитку промисловості на основі діалогу з асоціаціями

товаровиробників; орієнтації на постіндустріальний розвиток; партнерства при визначенні пріоритетів розвитку промисловості та їх реалізації, об'єктивності промислової політики [6, с.17].

Складність управління регіональною економікою полягає в тому, що регіональним органам влади необхідно здійснювати інвестиційний процес таким чином, щоб оновлення виробничого потенціалу супроводжувалося зростанням показників валового регіонального продукту, рівня зайнятості населення та податкових надходжень до бюджету [7, с.34]. Отже, переважаючою формою регіонального управління промисловим потенціалом стають фінансове й податкове регулювання та індикативне планування, що підкріплюються економічними стимулами. Стимули можуть виражатися в зниженні податкових ставок, відтермінуванні виплати кредитів, наданні "податкових канікул" на певний період, а також прямого фінансування бізнес-проектів. При їх успішній реалізації слід очікувати кількісних та якісних змін в економічному секторі під час кризи.

Результати. Таким чином, в основі регіональної економічної політики повинен застосовуватися принцип пріоритетності. Його суть полягає в концентрації зусиль державних органів управління на ключових напрямках регіонального розвитку через фінансовий, інвестиційний, податковий і правовий механізми [3, с.7].

Принцип пріоритетності повинен зводитися до забезпечення прориву в часі реалізації ринкових реформ, прискоренні виходу з кризи, вирішенні соціальних проблем. Методологічний інструментарій визначення регіональних пріоритетів має забезпечувати науково обгрунтоване виявлення тих видів економічної діяльності, що вимагають першочергової підтримки та розвитку.

Реалізація принципу пріоритетності може бути здійснена, якщо на макро- та мікрорівнях забезпечується такий обсяг надходження інвестиційних ресурсів, який би уможливив якісні зміни у функціонуванні промислово-виробничого комплексу. Розглядаються кілька підходів до визначення інвестиційних пріоритетів [4; 5; 10, с.5].

1. Інвестування в проекти, які забезпечують виробництво продукції, захищеної вітчизняними й зарубіжними патентами, а також в проекти, що розвивають виробництво такої вітчизняної продукції, яка за умов нижчого рівня цін у порівнянні з тією, що імпортується, здатна її замінити, а згодом і витіснити. Застосування такого підходу, з одного боку, погоджує інтереси власника інвестиційних ресурсів і регіональні інтереси, з іншого, – не зачіпає соціального аспекту регіональних проблем.

2. Інвестування в об'єкти, що здійснюють найбільший внесок у прибуткову частину бюджетів різних рівнів. При такому підході пріоритетні напрями інвестування визначаються на основі бюджетної ефективності інвестицій і передбачають орієнтацію на ті проекти, у яких показник ефективності буде найбільшим.

3. Інвестування в ті об'єкти, які сприятимуть створенню таких умов, що безпосередньо впливатимуть на формування конкурентних переваг економіки регіону як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Такий підхід передбачає поетапне інвестування в розвиток різних галузей економіки. На першому етапі інвестиції скеровуються в галузі, які за короткий проміжок часу зможуть досягти зростання об'ємів збуту продукції на внутрішньому ринку, а також забезпечать певне зростання експорту, що дозволить здійснити закупівлю сучасної техніки. На наступному етапі інвестування здійснюється в галузі з добре розвиненою науково-технічною базою й значними фундаментальними дослідженнями. Це, у свою чергу, дозволить збільшити збут на внутрішньому й зовнішньому ринках і замінити імпортні технології в галузях з нижчим рівнем конкуренції на вітчизняні розробки. На третьому етапі передбачається максимальне практичне впровадження винаходів. Запропонований варіант вибору пріоритетних напрямів інвестування доцільний і логічний, проте детальний аналіз указує на

складність і деяку неузгодженість етапів між собою. Не цілком зрозуміло й те, як розвиватимуться галузі, що не ввійшли до цієї моделі.

4. Інвестування в галузі із “зростаючою віддачею”. Його суть полягає в тому, що на етапі виходу з кризи переважатиме тенденція розвитку видів економічної діяльності зі зростаючою віддачею. Це означає зростання рентабельності виробництва в межах відновлення докризових показників виробництва.

Можна припустити, що на перший план вийдуть галузі, у яких потенційно можливе зниження витрат виробництва на одиницю продукції, а отже, підвищення економічної ефективності. Проте в разі несприятливого співвідношення попиту й пропозиції або впливу інших ринкових чинників ці галузі можуть занепадати, посилюючи кризову соціально-економічну ситуацію в регіоні.

Таким чином, усі перераховані підходи до визначення пріоритетних об'єктів інвестування мають реальну основу й наукове обґрунтування. Проте їх використання оцінює тільки один певний чинник, який визначає привабливість об'єкта інвестування, причому найчастіше він відповідає одній із зацікавлених сторін в інвестиційному процесі (регіону або власника інвестиційних ресурсів).

Отже, використання лише одного з наведених підходів до вибору пріоритетних об'єктів інвестування є недостатньо обґрунтованим.

Для дотримання балансу інтересів між регіоном, який прагне подолати соціально-економічні проблеми, та інвестором, мета якого – отримати максимальний прибуток і закріпитися на ринку, необхідно застосувати багатоаспектну модель вибору пріоритетних об'єктів інвестування.

В основу вказаної моделі, на наш погляд, варто закласти такі показники економічної ефективності інвестицій, які будуть відображати інтереси всіх учасників інвестиційного процесу в конкретному регіоні.

Оскільки існуючі методики визначення пріоритетних об'єктів розвитку промислового комплексу не відповідають повною мірою на питання про те, які методи управління доцільно застосовувати на регіональному рівні стосовно тієї чи іншої галузі промисловості, то, на основі опрацювання різних підходів, варто застосувати таку методику, яка базується на комплексному аналізі вибору пріоритетних об'єктів розвитку промислового потенціалу.

Запропонований комплексний аналіз передбачає визначення пріоритетних об'єктів розвитку промисловості. Таке визначення має чотири аспекти (чи складові): аналіз основних видів економічної діяльності в промисловості регіону, вивчення зовнішнього середовища промислового потенціалу регіону, вивчення внутрішнього середовища промислового потенціалу регіону, групування галузей промисловості за основними видами економічної діяльності, в основі якого лежить також критерій відносної фінансової стабільності. Ключовими критеріями порівняльного аналізу залежно від аспекту є такі: конкурентоспроможність галузі, фінансові ресурси галузей, привабливість регіону, стабільність середовища.

Завдяки здійсненню аналізу з визначення пріоритетних об'єктів розвитку промисловості всі види економічної діяльності можна групувати за інвестиційною привабливістю.

До першої групи потрапляють об'єкти першочергового інвестування; вони мають такі ознаки: належать до ключових (базових, найбільш традиційно розвинених у певному регіоні) галузей. Продукція їхнього виробництва має бути достатньо конкурентоспроможною, для цих галузей є достатньо стабільне зовнішнє і внутрішнє середовище. На момент оцінки таких об'єктів їх фінансове становище повинна бути відносно стабільним. Наприклад, для Прикарпаття інвестиційно привабливими є традиційно домінуючі підприємства хімічної та нафтохімічної промисловості, виробництво неметалевої мінеральної продукції, обробка деревини й виготовлення виробів з дерева.

До другої групи відносимо галузі, які мають нижчий рівень інвестиційної привабливості, фінансові показники діяльності їх не відзначаються постійною стабільністю, невисоким показником нововведень, продукція вимагає підвищення якості та конкурентоспроможності. Цю групу на Прикарпатті складають металургійне виробництво та виробництво готових металів, целюлозно-паперове виробництво.

До третьої групи належать об'єкти, інвестиційна привабливість яких є невисокою та може зрости за умов зміни загального економічного становища в регіоні; це об'єкти т. зв. інвестиційної перспективи. Продукція цих підприємств перебуває в складному конкурентному становищі, зокрема, через пересиченість ринку, засоби потребують майже повної модернізації, а інвестиції повинні бути капітальними. Це – підприємства легкої промисловості, добування паливно-енергетичних та інших видів корисних копалин.

Галузі, які потрапляють у першу групу, є точками економічного зростання та економічним авангардом регіону. Продукція галузей конкурентоздатна, а підприємства мають високий фінансовий потенціал. Інвестиції дадуть вагомий поштовх для покращення рівня діяльності не лише галузей, а й економічного становища регіону загалом.

Галузі, які потрапляють у другу групу, мають добрий потенціал, стали інвестиційну привабливість та економічну перспективу, але показники конкурентоспроможності галузі зростуть тільки згодом за умов правильної економічно-інвестиційної політики.

Галузі, які потрапляють у третю групу, мають недостатній фінансовий потенціал, низький рівень показників конкурентоспроможності, нестабільне зовнішнє та внутрішнє середовище.

Висновки. Для перелічених груп на рівні регіону необхідно виробити оптимальну інвестиційну та промислову політику. Галузям груп необхідно сприяти в налагодженні співпраці із владою, забезпечити прозорий і прогнозований характер діяльності контрольно-дозвільної системи, широкі зв'язки з науково-інженерним потенціалом регіону, використання транспортної структури та комунікацій. При необхідності залучати державну підтримку інвестицій, державні гарантії та сприяти найбільш ефективному використанню виробничого потенціалу.

Методика обґрунтування пріоритетів розвитку промисловості є основою для визначення й реалізації цільових структурних зрушень в економіці, спрямованих на підвищення ефективності й конкурентоспроможності промислового комплексу. Необхідність визначення й реалізації цільових структурних зрушень зумовлена наявністю численних структурних проблем промислового потенціалу.

Забезпечення стійкого розвитку промисловості вимагає вдосконалення структури промислового виробництва за допомогою стимулювання структурних зрушень, реалізації заходів, скерованих на підвищення конкурентоспроможності продукції та створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності. Управління структурними зрушеннями може розглядатися у вигляді трирівневої системи, у якій:

- на макрорівні розглядаються найважливіші питання інвестиційного механізму та його структури;
- на рівні регіону здійснюється визначення пріоритетів, а також розробляються заходи з їх реалізації з метою забезпечення позитивних структурних змін;
- на рівні підприємств, що входять у комплекс, розглядаються питання розробки стратегій розвитку, виходячи з пріоритетів регіону.

Насамкінець відзначимо, що результатом реалізації успішної структурної політики регіону повинні стати поступові зміни в структурі промисловості та підвищення інвестиційно-інноваційного рівня.

1. Jajuga K. Inwestycje: instrument finansowe, ryzyko finansowe, inżynieria finansowa / K. Jajuga, T. Jajuga. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1996.
2. Towarnicka H. Strategia inwestycyjna przedsiębiorstwa / H. Towarnicka. – Wrocław : Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. O. Langego, 2001. – 148 s.
3. Walica H. Inwestycje w strategii i taktyce przedsiębiorst Katowice / H. Walica. – Katowice : Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamickiego, 2004. – 164 s.
4. Александров Г. А. Обновление основных производственных фондов : интенсификация, эффективность, стимулы / Г. А. Александров, А. С. Павлов. – М. : Экономика, 2004. – 192 с.
5. Богаров В. В. Инвестиционный менеджмент / В. В. Богаров. – С. Пб., 1995. – 100 с.
6. Програма розвитку промисловості області на 2004–2011 роки. Рішення обласної Ради від 14.09.2004. – № 449. – 12/2004 р. – 110 с.
7. Програма розвитку інвестиційної діяльності в Івано-Франківській області на період до 2011 року. Рішення обласної Ради від 29.12.2006 № 61. – 7/ 2006 р. – 103 с.
8. Промисловість Івано-Франківщини : стан та перспективи / Головне управління статистики в Івано-Франківській області ; [за ред. М. М. Коліmbровського]. – Івано-Франківськ, 2008. – 13 с.
9. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2008 р./ Головне управління статистики в Івано-Франківській області ; [за ред. М. М. Коліmbровського]. – Івано-Франківськ, 2008. – 504 с.
10. Шульган Ю. Б. Організаційно-економічне забезпечення інноваційного розвитку промислового виробництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.03 / Ю. Б. Шульган; Ін-т регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2007. – 16 с.

Рецензенти:

Романюк М.Д. – д.е.н., професор, зав. кафедри менеджменту та маркетингу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Кондур О.С. – к.м.н., доцент кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.